

PETER NADAŠ

*Kraj jedne
porodične priče*

Prevela s mađarskog
Maria Toth Ignjatović

■ Laguna ■

Naslov originala

Nádas Péter

EGY CSALÁDREGÉNY VÉGE

Copyright © 1977 by Péter Nádas

First published in the original Hungarian under the title EGY
CSALÁDREGÉNY VÉGE by Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977

Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

I svetlo svetli u tami,
i tama ga ne obuže.
(Jovan, 1, 5)

Zahvaljujemo na pomoći organizaciji *Magyar Könyv
Alapítvány* pri objavljivanju ove knjige.

We acknowledge the help of Hungarian Book Foundation
in publication of this book.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Među bokorima jorgovana i lešnika, ispod jedne zove. Neda-
leko od onog drveta čiji se jedan list ponekad pomerao iako
vetar nije duvao. Nas troje smo činili porodicu: tata, mama
i dete. Ja sam bio otac, Eva je bila mama. Pod bokorom nam
je stalno bilo veče. „Stalno spavati! Zašto se mora stalno spa-
vati?“ Mama je već odvela dete na spavanje. „Tata, ispričaj
već nešto detetu!“ Ona je treskala šerpama, jer prala je sudo-
ve u kuhinji. Ja sam se uz pisači sto pretvarao da učim iz Nine
Potapove, ali kada mi je to rekla ustao sam i prešao u dečju
sobu. Dečju sobu smo obložili senom, s mnogo pažnje, da
bude mekana. Seo sam na ivicu kreveta i privukao detetovu
glavicu u krilo. Prstima sam mogao da mu mrsim vlažnu
kosu, zagrlio sam je. Kao da mene grli moja majka. Dlan sam
mogao da pripijem uz detetovo vlažno čelo i nisam ni znao
da li to osećam svoj dlan ili njegovo čelo. Na vratu mu se
videla jedna deblja žila. Ako bih mu presekao tu žilu, iscuri-
la bi mu sva krv. U kuhinji je i dalje lupala šerpama. „Požu-
ri s tom pričom, tata, zakasnićemo na prijem!“ Stalno je

želela da ide na prijeme, ali ja se nisam žurio s pričom, jer ovako je bilo dobro, s detetovom vlažnom glavom u krilu. „O čemu da pričam?“ Dete je otvorilo oči. „Ponovo bih hteo da čujem o drvetu.“ Tako je gledalo da ja nisam ni mislio na priču, nego na to kako bi bilo dobro kada bi zaista bilo moje dete i ležalo ovde u mom krilu. „Dobro, onda ću ti pričati o drvetu, samo zažmuri i slušaj. Jednom davno, vrlo davno, bilo jedno drvo. To neobično drvo imalo je jedan list. I hiljadu drugih. Naravno, taj list o kojem ja pričam bio je sasvim neobičan, jer nije bio kao ostali listovi. Drvo o kojem pričam stajalo je u ukletoj bašti. Tu baštu niko nije poznao, samo su znali da negde postoji takva bašta. Ali uzalud su je tražili, nisu mogli da je nađu. Mada je više detektiva njuškalo za njom. I sa psima tragačima su tražili. Budi spokojan! Sa ulice nije mogla da se vidi. Čak ni iz aviona. Ali mi smo znali gde može da se uđe. Iza jednog žbuna bio je ulaz kroz tajanstveni tunel. Tunel sa ulice – pravo u baštu! U tom tajanstvenom tunelu živeli su slepi miševi. Bili su tamo da bi čuvali baštu. Telo slepog miša je smrdljivo. Svejedno smo krenuli, jer znao sam da samo moram da im doviknem: 'Slepi mišu, slepi mišu, bićeš u mom džaku! Prosuću mak i ušiću džak!' Od toga bi se slepi miševi sakrili u najmračniji ugao tunela. Jer poneli smo i baterijsku lampu s fokusom. Ali onda put još nije bio slobodan, jer pojavile su se hobotnice. Oči su im bile kao reflektori. Kada bi neko zalutao u tunel, odmah bi krenule u susret. Ove su bile vodozemci i vrlo brzo su se kretale i u vazduhu. Noću su izlazile iz jama, ali tada ne koriste svoje oči, jer žele da ostanu pritajene. Znači, kada bi neko zalutao, a one – pravac! – obuhvate ga i stiskaju sve dok u njemu ima života. Dok smo hodali kroz jamu, zemlja pod nogama bila je puna kostiju. Jer mnogi su dosad nabasali na

tu jamu, ali napolje, do bašte, niko nije stigao. Tome se nismo nadali. Mislili smo – ako pobedimo slepe miševe, put će nam biti slobodan.“ Baka je po ceo dan ležala na krevetu i žvakala kiselkaste bombone. Punjene kisele bombone kupovala je u samoposluzi za dva i četrdeset. I ja sam veoma voleo kisele bombone, jer čovek bi ih sisao neko vreme, premeštao u ustima tamo-amo; vrteo jezikom, a zatim naglo zagrizao, i onda bi se izlilo punjenje s ukusom maline. Baka je oduvek sama odlazila u radnju po kisele bombone. Tražila je šest puta po sto grama. Za sve dane u nedelji, ali petkom je postila. Kesice s bombonama smeštala je pod svoj jastuk. Bombone bi se pod jastukom istopile, slepile i zalepile za papirnatu kesu. Kada bi rekla da mogu da se poslužim, ponekad sam uspevao da odvalim čak tri komada. Ali događalo se da sam uzalud molio. „Bako, daj mi bombone!“ „Ne dam!“ „Bako, daj mi koju bombonu!“ „Nemam.“ „Bako, nemoj da me lažeš!“ „Kažem ti da nemam, nestale su, ali i da ih imam, ne bih ti dala. Od bombona propadaju zubi. Ne možeš upropastiti zube. Zubi su životno važni!“ Ležala je na krevetu u crnoj haljini jer je deka umro. Otkad je deka umro baka više nije kuvala. Ja sam jeo mast i hleb, ili hleb sa senfom, dok je ona žvakala bombone. Ali noću nije spavala, nego je stajala pred prozorom, jer govorila je da će se deka vratiti kući, samo se ne može unapred znati kada. Deku mi je često pričao. Nisu to bile bajke nego priče o životu. „Sada ću pričati o sreći u mom životu.“ I ispričao mi je one događaje. Ili bi rekao: „Sada ću pričati o tome kako sam se spasao smrti. Jednom prilikom, trećeg januara hiljadu devetsto petnaeste, krenuo sam sa svojim husarima u izviđački obilazak. Toga dana u Srbiji je bila gusta magla. Dok smo išli čuo sam neobičan konjski topot. Pomislio sam – to je topot naših konja, ali gusta magla

udvostručava zvuke pa zbog toga tako čujem. Međutim, posle nekoliko trenutaka iz magle su se jasno ukazali nepoznati konjanici. Bili su samo kao senke, ali onda nije ostalo vremena ni za kakvo razmišljanje. Bili smo tako blizu jedni drugima da bismo se verovatno i sudarili kada konj ne bi bio pametnija životinja od čoveka. Konji su se nervozno uspravili i zarzali. Taj razjareni Srbin već je izvukao svoju sablju. Izvukao sam je i ja! Ukrstili smo ih. Međutim, on je bio u boljem položaju, stajao je na nekakvoj uzbrdici. Ja bih da bodem, a on zamahuje – i da se nisam sagnuo u sedlu, odmah bi mi odletela glava. Ovako mi je samo odneo kapu. I tako, pomislih, došao mi je kraj. Ali onda se pored mene stvorio jedan moj vojnik. Pre nego što je Srbin stigao da podigne sablju da bi sad udario odozgo nadole – bogami, prepolovio bi me zajedno s konjem! – moj husar ga je već skratio za glavu.“ Kada je deka to pričao tako se smejaao da mu je proteza upala u usta. Uvek bi je vratio i zube propisno prislonio tamo gde im je mesto. „To je bilo moje prvo spasavanje. Ili ono kada sam se rodio. Bog mi je pomogao. A kasnije u Fijumeu,* upravo na moj rođendan. Hiljadu devetsto šesnaeste, u jesen, tačno desetog novembra. Napred je plovio *Princ Eugen*, a svi mi za njim. Ali jedva da smo i sat vremena napredovali, kada se začu pucanj! *Princ Eugen* je dobio dve naprsline i lepo potonuo. Svi su se udavili u moru. A mi smo mirno plovili dalje, sve dok se nismo usidrili u Duresiju. Ali za sve vreme puta ispod miške sam imao ružan potkožni čir koji nikako nije hteo da se otvori i iščisti, a ja nisam mogao da spustim ruku. A u luci nas je čekala kolera, svi su se zarazili, ali ozdravio sam i od te bolesti. Mada sam u Fijumeu i ja želeo da se

* Današnja Rijeka u Hrvatskoj. (Prim. prev.)

ukrcam na *Princa Eugena*. Bogami. A zbog onog čira ne bih mogao da plivam, mada... i da sam mogao! Bog nije dozvolio, jer me je štitio. Vidiš i sam, evo me, tu sam. Sa svoje osamdeset četiri godine. Dugo je to vreme! Ali kasnije se izdogađalo još prilično toga. Bacili su četvorokraki svećnjak sa četvrtog sprata. Terali su nas već četiri dana, mada više nisam bio ni tako mlad. Usiljeni marš jer su nam Rusi za petama. Jedva da smo imali dva predaha tokom dana. Ali čovek ne bi stigao ni da se pošteno posere. Svi bi se skljkali tačno tamo gde bi zastali. Jednom prilikom, dok ispružen ležim na prašnjavom putu u Šalfeldskoj šumi, gledam u zemlju – prošao sam tuda u mladosti – kako je to zanimljivo, jer tada sam ovde bio iz sasvim drugih razloga; a sada razmišljam kako je samo dobra i mekana ova zemlja. Baš pogodna da me primi natrag, jer, evo, vratio sam se. Ostaću ovde, moje mesto je ovde u tebi, mislim, ne smem više da se podignem odavde, razmišljam.“ Kada bi deda stigao dovde s pričom, uvek bi visoko podigao glavu i urlao tako da bi mu usne pocrnele. „*Aufstehen! Schnell! Los! Schnell! Los!*“** Napravio je dugu pauzu i vratio se svojoj bledunjavosti. „Ležeći tamo, na zemlji, pomislio sam – samo se ti dernjaj, uzalud se dereš na mene, ja sam sebe vratio zemlji. Vidiš kako ti je čovek sujetna životinja. Zamišlja da sâm raspolaže svojim životom. Kao da je život stvar njegove volje. Ma kakvi! Jer uzalud sam to mislio, sve se događa drugačije. Iznad mene se zaustavi Nemač. *Warum stehst du nicht auf meine Jude?*“** S teškom mukom podignem pogled prema njemu. Vidim, već je izvukao pištolj. I tako, onda je svemu kraj. Ali ja sam želeo, želeo sam da to ne bude njegovom, nego mojom voljom. 'Molim

* Nem.: „Ustaj! Brzo! Hajde! Brzo! Hajde!“ (Prim. prev.)

** Nem.: „Zašto ne ustaješ, moj Jevrejine?“ (Prim. prev.)

te, pucaj u mene!’ Ali nije pucao. Vratio je pištolj na mesto. Gledao me je. Imao je smeđe pametne i pitome oči, kao neki pas. Pljunuo me je. Zatim me je jako šutnuo, molim te, i produžio dalje. Tako mi je Bog spasao život. Ostavio me je tamo na zemlji, neka živim.“ Kada je deda već bio umro, baka bi uvek pogasila svetla, sela na moj krevet i pričala. Nije volela da rasipamo struju. Jednom sam tražio da priča o mojoj majci. Ali ona je samo čekala da zaspim. Priznajem, više sam voleo one izmišljene priče. Kad sam ja bio tata i kad smo decu stavljali da spavaju, uvek bih smislio neku priču. Ona moja priča o drvetu nastavljala se tako što smo uzeli dva štap. „Ali hobotnice su dolazile! Sto njih. Svaka je imala po pedeset pipaka. Zamahnuo sam! Videle su da neće umeti da izađu na kraj s nama! To nam je bilo dovoljno da utrčimo u baštu! Mogle su samo da gledaju za nama! Ali i mi smo imali šta da vidimo. Jer ta bašta je bila krcata drvećem. Samo, bilo je potpuno neobično. Bilo je tamo raznog drveća, ali ni za jedno nije moglo da se zna koje je vrste. Sa onog za koje smo mislili da je kajsija, visile su šljive, trešnje, višnje, još i grozdovi grožđa. Mogli smo da jedemo koliko nam staje ispod kože. Ali tek kasnije smo primetili da postoji ono drvo o kojem želim da pričam.“ Međutim, dalje nisam pričao. U mom krilu spavala je neka neznana glava. Ni sam nisam znao kako sam dospeo ovamo. Udisao je vazduh kroz poluotvorena usta. Negde daleko zaustavio se automobil, ali motor mu je i dalje radio. Kao da sam video samog sebe kako spavam u svom krilu. Bilo bi dobro spustiti glavu tamo pored detetove, da bih mogao da spavam s njim. Pažljivo sam podigao ruku s njegovog čela. Osetio je, mrdnuo se, usta su mu se zatvorila. Vazduh je sada udisao kroz nos, još bučnije. Tamo napolju na ulici motor onog automobila i dalje je

brujaio. Voleo bih da i ja imam ovakvo čelo, ali kosa mi je duboko zarasla u čelo, a toga sam se stideo. Eva je i dalje strugala šerpe tamo napolju u kuhinji. Vrelina je bila sabijena, nije je pomerao čak ni povetarac. Svetlosne mrlje ipak su podrhtavale u nepredvidivom ritmu. I na njegovom čelu pomerala se jedna mala mrlja, obasjala mu je kosu, a onda skliznula sa strane. Već sam se pokajao što sam odatle pomorio dlan. Voleo bih da ponovo osećam da je moj dlan njegovo čelo. „Zašto mu ne pričaš?“ „Zaspao je. Ne onako, igrajući se, nego je zaista zaspao.“ Eva je poredala šerpe po polici. Polica je daska postavljena između dve grane, ali mi smo je nazivali kuhinjskim kredencem. Kada bismo ritnuli granu, popadale bi bušne šerpe. Tada bi ona rekla: „Tata, srušio nam se kredenac, zaista je vreme da ga popraviš!“ Ali šerpe sada nisu spale, mama, kada se zavukla do mene, uzalud je pazila – šutnula je žbun. Mogao sam da joj osetim miris. Kao da nije podrhtavala svetlost, nego njena koža. „Moramo ići na taj prijem!“ Na sebi je imala kupaće gaćice i brushalter s karnerima. Ali uzalud ga je nameštala, u brusu nije još ništa poraslo. Za večernje prijeme uvek bismo izašli iz skrovišta, do zemlje je visio til ružičaste boje, a rekla je da nosi i nakit. „Ne sme se preterivati s nakitom. Neka na ženi uvek bude samo malo nakita, ali da bude skup i dobro odbran, znaš?“ Svi su nju gledali. Plesala je u dugačkoj suknji, ovlaš podignutoj s dva prsta. „Svetle kristalni lusteri! Kristalni lusteri!“ Ali nisam imao volju da ispužem napolje zbog prijema. Sad sam odjednom mogao da osetim dodir dvaju tela, njihovu težinu. „Radije vodimo ljubav!“ I zagrlio sam je. U ustima sam osećao njen miris; onaj miris koji sam osećao i iz kose deteta koja se sušila, i u njihovoj kući. „Kako?“ Spustio sam se na leđa, a sa mnom se spustilo i njeno telo.

Sada treba da je poljubim, sad moram da je poljubim. „Tako.“ Na mom stomaku je njen goli stomak. Preko mojih prepona je topla detetova glava. Ali gore u bašti počela je da viče njihova majka. „Gaborevo, napolje iz te vode! Gaborevo, napolje iz vode!“ Jer njihova majka je mislila da smo i dalje u bazenu. Eva me je ugrizla za vrat. Gledali smo se. Mada nisam hteo, trljao sam mesto ujeda, a nije me ni bolelo. Njihova majka je stajala na terasi, u onoj kućnoj haljini koju je jednom skinula. I gola prošla kroz sobu, mada smo se mi tamo igrali. Uzalud sam čekao kada će se ponovo prošetati gola. Zanimljivo je bilo da kada bih na nešto čekao, to se nikada ne bi dogodilo. Igrali smo se mi i tako da sam ja bio dete, a onda je Gabor bio tata. Pri čemu je bilo zanimljivo da se on potpuno drugačije ponašao. Ali posle večere, kada bi mene stavili na spavanje, i on je pričao. Ako su vodili ljubav, onda sam morao da zažmurim. Eva je rekla da se Gabor vrlo dobro ljubi. Igrali smo se i tako da je Eva bila dete. Tada sam ja bio tata a Gabor mama. Eva se uvek pripijala uz svoju mamu. Tatu nije volela jer se nije vratio iz Argentine. Međutim, kada sam ja mogao da budem dete, bilo je mnogo dobro jer tada je ona bila moja mama. Kada je Gabor bio tata, otputovao je u Argentinu. Ali uvek bi ispričao šta se tamo događa. Moj otac je retko svraćao kući. Uvek smo znali kada, jer pre toga bismo dobili telegram. Čekao sam ga na ulici. Kada sam video da dolazi, potrčao sam mu u susret. Ja sam trčao, a on je dolazio sa svojom smeđom akten-tašnom. Raširio je ruke tek kad smo bili sasvim blizu jedan drugom. Lice neobrijano, jer uvek je morao da putuje noću. A odelo mu je bilo smrdljivo, jer stanovao je u kasarni, gde su se obavljala ona saslušanja. Ali ipak sam voleo taj njegov miris. Okačio sam mu se oko vrata, a on je tako koračao sa mnom dalje. Zatim je

odvojio moje ruke s vrata i nabio mi svoju kapu na glavu. Kada nisam posmatrao, gledao me je kao da mu se ne dopadam. Ali to sam primetio. Prstima je prošao preko mojih usana. I kapa mu je smrdela. Baka mu je benzinom oprala kratak vojnički kaput, pantalone, čak i kapu, da bi se brzo osušili. Jutarnjim vozom već se vraćao natrag. Tada nije smela da se zapali cigareta, da ne bismo svi odleteli u vazduh. U dedinom kućnom mantilu sedeo je u dedinoj fotelji. Ali uzalud sam ga gledao, uopšte nije bio kao deda. Pomislio sam – ako on nije postao kao deda, onda ni ja neću biti kao on. Kada je odlazio još sam spavao, ali je prišao, poljubio me i prstima mi prošao preko usana. Lice mu je bilo glatko, samo mu se na odelu još osećao benzin. Kada bi deda počeo da priča, uvek bi urlao. Kada nije govorio, među kolenima bi prekrstio prste, pustio glavu da mu visi, a leđa duboko povio. Nije moglo da se vidi da je toliko krupan. Ako dugo nije mogao ni s kim da razgovara, zaspao bi u fotelji. Otac je prekrstio noge, laktom se oslonio o koleno, drugom rukom je držao cigaretu, ali u sledećem trenutku skočio je iz fotelje i počeo da hoda gore-dole po sobi. Sve je podizao, zagledao, kao da sada prvi put vidi. Pomirisao je skuvanu hranu. I preko nameštaja je prošao prstima. A onda, kada se već dovoljno našetao po sobi, ispružio se preko kreveta: video sam kako želi da spava, čak je i sklopio oči, ali onda je pogledao gore i bez ikakvog razloga se nasmejao. „Zašto se smeješ?“ Namršio je čelo. „Smejem se? Ne. Ništa. Možda sam se prisetio nečeg zabavnog.“ Ponekad sam i ja isprobavao šta se događa kada se smejem. Smejao sam se. Ali nije me pitao zašto se smejem. Mada, da me je pitao, rekao bih mu da se smejem jer isprobavam kako je njemu kada se smeje. Uveče sam smeo da legnem pored njega u krevet i zamolim ga da mi nešto

priča. „Da pričam? Pa, da vidimo! Kunem se, ne pada mi na pamet nijedna priča, ni o čemu. Evo, setio sam se! Da pričam o čizmi? U redu. Nekada davno, preko sedam mora, bile su dve čizme. Jedna čizma je bila par onoj drugoj. Bile su prijatelji. Tako dobri prijatelji da više niko nije mogao da ih zamisli jednu bez druge. Ako je jedna napravila korak, koraknula bi i ona druga. Ako bi druga stala, stala bi i prva. Zato su jednu čizmu zvali Jedna, a drugu čizmu Druga. Ali Jedna i Druga nisu bile zajedno samo danju, nego i noću. Noću su stajale pored kreveta. Volele su da spavaju tako, stojeći. Ali ne bi se previše umorile, jer oslanjale su se jedna na drugu. Volele su da osećaju kožu jedna druge! U stvari, nisu ni hteli ništa drugo, samo to. Tako su živele. Ali polako su ostarijele. Izbacili su ih u đubre. Jednu levo, Drugu desno. Zatim, zatim... ne znam šta se dogodilo. Ovde je kraj priče. Idi da spavaš.“ Ali nisam mogao da poverujem da je kraj. Mada sam morao da se vratim u svoj krevet. „A one čizme, šta se dogodilo sa čizmama?“ – pitao sam ga kada je ponovo došao a ja ležao pored njega u mraku. „Kakve čizme?“ „One čizme koje su bile drugari.“ „A, one! Čizme. Ne znam, nemam pojma šta im se dogodilo.“ Kada je otišao jutarnjim vozom, pomislio sam da bi bilo dobro da sam kao on. Ili kada bih bio kao deda. Ali nisam mogao da se odlučim, jer prijalo mi je da sebe zamislim i kao njihovu majku koja se jednom gola prošetala kroz sobu i uopšte se nije stidela. Ako bi ona bila moja majka, onda bih mogao da imam isto čelo kao Gabor. Kada je Gabor bio otac, a mama me je već stavila da spavam, prišao je mom krevetu u dečjoj sobi. Glavu mi nije položio sebi u krilo, nego je oba dlana stavio oko moga vrata. Ponekad je stiskao, kao da želi da me zadavi, i onda bismo se potukli. Ako nije pritiskao, onda mi je pričao. Voleo je da mi priča

priče o ženi koju su zvali Kleopatra, čija slika se nalazila u jednoj njihovoj knjizi. „Jednom davno, jedna žena po imenu Kleopatra ležala je po velikoj vrelini u svojoj sobi. Da te prebijem? Ležala je u svojoj sobi na krevetu. I leži ona tamo, kad se bez ustezanja otvoriše vrata. Ali niko nije ušao. 'Ko je?', pitala je žena. Možda su duhovi. Ali primetila je da vrata nije otvorio duh, nego jedna zmija. 'Šta hoćeš, zmijo?', pitala ju je žena zvana Kleopatra. 'Došla sam da ti budem na usluzi', prosiktala je zmija. 'Lepo od tebe', rekla je ženska, 'ali ja već imam slugu, njih stotine!' 'Bogami, slugu kakva sam ja nećeš naći!' 'Kako to, šta ti to znaš, zmijo?', pita ženska. „Nemoj tako da je zoveš, nego lepo po imenu!“ „Kušuj! Znači, mačka pita šta to zmija može da zna što njene sluge ne bi znale. Ali zmija se samo smejala. 'Je l' tako da patiš zbog toplote, Kleopatro?' 'Bogami, patim.' 'Je l' tako da ti sluge ne mogu pomoći?' 'Bogami, ne mogu.' 'Ja sam hladna, kao led!', rekla je na to zmija. 'Popeću se na tebe i rashladiti ti celo telo.' 'Dodi, onda!', rekla je žena. Zmija nije razmišljala nego se popela na Kleopatru. Prošla joj je preko stomaka i popela se sve do njenih grudi, dobro je sve osmotrila. Usput je upitala Kleopatru: 'Želiš li jabuku?' 'Jao, i dalje mi je toplo, ne, sada ne želim da jedem. Nemoj da odeš! Radije puzi po meni, jer zaista si prijatno hladna.' Zmija se nije nimalo nećkala, nego je puzala i puzala po Kleopatri, dok joj se nije zavukla kroz čmar. Ali odande nije mogla da izađe. Tamo je živela, i živela. To je bilo dobro i Kleopatri, jer više joj nije bilo toplo. Međutim, počeo je da joj raste stomak. Verovala je da će roditi bebu. Rasekli su joj stomak, ali tada je odande izašla zmija s mnogo malih zmijica, jer dete se nije rodilo ženi, nego pametnoj zmiji. A zla Kleopatra je umrla.“ Saslušao sam, mada sam znao kakav će biti kraj i da ću početi da se tučem

kad dođe do kraja. „To je glupo, to nije istina!“ Ali mi smo se tukli i kada bih ja pričao o drvetu. Jer priča se nastavljala tako da kad smo se naždrali dokraja, legli smo na travu. „Ali stomak nam je bio tako pun da ni oči nismo mogli da zatvorimo. Dok smo tako ležali, primetismo da nam se nadvija jedna grana, bilo je to isto drvo kao i ostala, a grana je bila kao grane na drugom drveću. Ipak, na vrhu grane nadvijene nad nas bio je jedan list, i to neobičan list. Pomera se, klima. Kao da govori nešto što ne možemo da razumemo. Ostali se nisu micali, samo taj jedan. A onda se ni taj nije pomerao. Uplašili smo se – to sigurno znači nešto, a šta će biti ako ne razumemo šta je list rekao? A onda se ponovo pomerio. Ali sada ne onako, nego kao da nešto ne želi, znači, nije klimao kao malopre. Dok su svi ostali listovi ostali nepomični. Lišće ima poseban govor, ali on može da se nauči samo uz jedan čarobni napitak. Međutim, list nam se obratio i treći put. Počeo je sasvim polako, pa ubrzavao, a onda potpuno usporio svoj govor da bismo dobro razumeli. Ali nismo ga razumeli. Mora se otići odavde, mora se pronaći onaj čarobni napitak. Da smo ga razumeli, mogli smo da ostanemo tamo u bašti sve dok ne umremo.“ Otvorio je oči. Pomislio sam, sada ćemo se tući. „Takve bašte nema, a lišće nigde ne zna da govori!“ „Zna!“ Ako bi on započeo, pustio bih ga. Mogao je da me udara koliko god hoće. Ako sam ja započinjao, on je i tada pobeđivao. Ipak mi se nije dopadalo to što je pričao o ženi. Stan je bio u našoj bašti, ali u ogradi smo napravili rupu i tako smo mogli da upužemo i iz njihove bašte. Ako ne bi došli, čekao sam ih. Otvor među žbunjem nazivali smo prozorom. Kupali su se u bazenu. Plovili u koritu. Otišli su gore na terasu odakle ih je majka dozivala u onoj kućnoj haljini. Igrali se loptom. Ali nisam mogao predugo da ih

osmatram, jer i oni su motrili da li sam ja tamo. Zatim su ušli u kuću. Bio sam sâm. Znao sam, danas neće doći. Sa stanom sam mogao da uradim što god sam hteo. Mogao sam da ga rasturim. Ali nisam uradio ništa. Kada sam očekivao da se nešto dogodi, a ne bi se dogodilo, plašio sam se. Plašio sam se da će zauvek biti tako. Moj deda je dva dana ležao u krevetu dok ga nisu odneli. Stalno je ležao u istom položaju. Ne bi primetio ni ako bi mu se muva spustila na oko. Baka je danju spavala. Ja sam stajao, gledao i slušao da li još diše. Ako bi mi palo na pamet da je umro, otrčao bih kući. Ali baka nije uvek ležala na svom krevetu. Kada je odlazila, oblačila se. Obukla bi svoju svilenu haljinu s velikim cvetovima. Crnu haljinu u kojoj je ležala na krevetu bacila je na dedinu fotelju. A tu je bio i njen beli šešir, na stolu bela tašna. „Nemoj ići nikud! Pozvali su me kod njih. Za svedoka!“ Stavila je beli šešir na glavu i pogledala se u ogledalu. Uzalud sam je molio da me povede sa sobom. Odgovorila mi je da je to strašno ozbiljna stvar, ona će tamo imati važan zadatak. I tajanstven. Već sam znao da glava može da mi prođe između dve metalne šipke. Uzalud je zaključala vrata. Na terasi odakle je njihova majka imala običaj da viče u kućnoj haljini, stajala su dva muškarca. Pušili su. U vodi bazena ljuljuškalo se korito. Igrali smo se i toga da izvučemo zapušač korita i brod bi potonuo a gusari pobedili. Video sam bakin šešir kako se podiže iza ograde stepeništa. Jedan muškarac je uveo baku u kuću; drugi je i dalje pušio i gledao baštu. Bilo je dobro jer nije znao da sam ja tamo i posmatram ga. Ponekad sam razmišljao kako postoje osobe koje ne znaju da ja postojim. Počelo je da se smrkava. Dugo nije niko izlazio. Trudio sam se da zamislim pretres kuće. Tavana. Podruma. Kad god bi baka otišla, preturao sam po ormanima. Bojao sam se da će

u podrumu otkriti naš drugi stan koji smo zimus napravili. Ali izašao je muškarac, nosio je kofere i škripao po šljunkovitom putu. Sigurno će se odseliti. Ali već je izlazio i onaj drugi. Zajedno su se vratili u kuću. Ili im se to otac vratio iz Argentine. Izneli su jedan sto na terasu. Baka još nije izašla. Ušli su. Njih dvojica su izneli fotelju. Stolice su samo onako gurnuli napolje i dugo su klizale po ravnim pločicama. Jedna je zapela i prevrнула se. Mogla se čuti jedna glasna reč, ali onda je nastala tišina. Mogao sam da mislim jedino na to da će se odseliti ili da odlaze na letovanje. Ipak sam znao da nije tako. Noćas sam sanjao kako moj deda stoji nasred sobe jer mora da ode. Svejedno verujem da će ako ga zagrlim, ako plačem, ako ga molim da ne ide, on ostati. Ali kako svoje lice naslonim na njegovo, osećam da je neobrijan, jer imao je običaj da se brije tek svakog drugog dana. Kada se baka vratila kući, rekla mi je da je veoma umorna. Umorila se. Spustila je svoj beli šešir i tašnu na sto. „Našli smo deset kilograma šećera, dve kante masti i trideset pari najlon čarapa. Trideset. A tek onaj nakit!“ Zatvorila je prozor da bube ne uleću na svetlost. Obećala je da će mi, ako uredno legnem, ispričati legendu o Genovevi.

Kad je moj deda umro, baka je napunila vodom lonac za iskuvavanje veša i stavila ga na šporet da se greje. U vodu je usula dve šake soli i crni prašak, i mešala. U tome su se ukuvale u crno njene smeđa, siva i teget haljina. Mada sam voleo onu njenu sivu haljinu kad bi na kragnu zadenuła zlatnog leptira. Samo haljinu s velikim cvetovima nije kuvala, ostala je onakva – crni cvetovi na belom. Kod kuće je ležala na krevetu u crnoj haljini koja je bila smeđa, ali kada je odlazila obukla bi drugu crnu haljinu, onu sivu. Zlatnog leptira čuvala je u metalnoj kutiji, a ključ je stalno nosila sa sobom. Sa prozora moje sobe mogla je da se vidi kapija bašte. Prozori su bili veoma visoki, sa širokim simsom, jer to je bila stara kuća. Kada je baka odlazila, svaki put bih dotrčao do prozora, odatle sam je gledao kako nestaje ulicom među drvećem. Ponekad bi se vratila, jer nešto je zaboravila. Bojala se da će se kuća zapaliti, pa ću ja izgoreti u njoj dok ona mirno stoji u redu u prodavnici. Zamislio sam kako bi to bilo. Između dve srednje metalne šipke tačno je mogla da mi prođe glava.